

STUDIA I MATERIAŁY

DOI: 10.18276/sip.2017.47/1-12

Aleksandra Milczarek*
Uniwersytet Szczeciński

GOSPODARCZE ZNACZENIE TURYSTYKI W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

STRESZCZENIE

Rozwój i bogacenie się społeczeństw oraz otwarcie granic pozwalają ludziom na swobodne przemieszczanie się praktycznie po całym globie. Dzięki temu dynamicznie rozwija się szeroko pojmowana turystyka, która jest ważnym sektorem, istotnie wpływającym na poszczególne gospodarki narodowe. Zasadniczym celem pracy jest wskazanie obszarów pozytywnego oddziaływania turystyki na gospodarki krajów Unii Europejskiej. Do analizy wybrano cztery kluczowe aspekty: wpływy i wydatki na turystykę w wybranych krajach, jej wkład w tworzenie PKB, udział turystyki i branż współpracujących w PKB oraz zatrudnienie. Przy wykorzystaniu danych statystycznych i wskaźników dynamiki dokonano oceny gospodarczego znaczenia turystyki w krajach UE.

Słowa kluczowe: turystyka, wpływy z turystyki, wydatki na turystykę, zatrudnienie w turystyce, PKB

Wprowadzenie

Dynamiczny rozwój współczesnych społeczeństw oraz procesy globalizacji światowych gospodarek, którym towarzyszy swobodny przepływ osób i kapitałów, przyczyniają się do intensyfikacji procesów przemieszczania się ludności. Te z ko-

* Adres e-mail: olamilczarek86@op.pl.

lei skutkują licznymi migracjami, obserwowanymi w skali całego globu, ale jednocześnie stwarzają praktycznie nieograniczone możliwości podróżowania po całym świecie. Dzięki temu rozwija się szeroko pojmowana turystyka, która nie pozostaje bez wpływu na gospodarki narodowe. Rośnie jej znaczenie w kształtowaniu dochodów i dobrobytu poszczególnych społeczeństw, stąd też coraz intensywniej podkreśla się jej aspekty ekonomiczne, a samą branżę turystyczną traktuje się jako istotny element gospodarki.

Celem artykułu jest ukazanie gospodarczego znaczenia turystyki w krajach Unii Europejskiej w oparciu o analizę wskaźników absolutnych, względnych oraz wskaźników dynamiki dla lat 2005–2015. Do analizy wybrano mierniki, które są uwzględniane przez instytucje badawcze i statystyczne oraz wydają się być wysoce istotne dla określenia poziomu rozwoju i sytuacji społeczno-gospodarczej wybranych państw, to jest: produkt krajowy brutto, zatrudnienie oraz wpływy i wydatki na turystykę. Omówiono zatem rolę turystyki w tworzeniu produkcji krajowej, badając zarówno jej bezpośredni udział, jak i łączny udział turystyki i branż współpracujących w PKB. Kolejno analizie poddano poziom zatrudnienia w sektorze turystycznym w stosunku do zatrudnienia ogółem. Przeanalizowano także wpływy i wydatki z turystyki w wybranych krajach UE. Dane i wskaźniki wykorzystano do ukazania pozytywnego oddziaływania i oceny gospodarczego znaczenia turystyki w krajach Unii Europejskiej.

1. Gospodarcze aspekty turystyki

Zgodnie z definicją przyjętą przez Parlament Europejski pod pojęciem turystyki mieści się „ogół czynności odwiedzających, którzy podejmują podróż do głównego miejsca docelowego położonego poza ich zwykłym otoczeniem, na okres krótszy niż rok, w dowolnym celu głównym, w tym służbowym, wypoczynkowym lub innym celu osobistym, innym niż zatrudnienie przez podmiot miejscowy dla odwiedzanego miejsca” (Rozporządzenie, 2011). Natomiast gospodarkę turystyczną definiuje się jako „całokształt warunków materialnych, instytucjonalnych, społecznych, politycznych oraz reguł i mechanizmów gospodarowania w sferze produkcji, podziału, wymiany i konsumpcji w celu realizacji potrzeb turystów” (Nawrocka, 2011, s. 25–40).

Połączenie zachowań jednostek z całą bazą i uwarunkowaniami tworzy jeden z ważniejszych sektorów gospodarki światowej – sektor turystyczny. Jego zna-

czenie z roku na rok jest coraz większe nie tylko z uwagi na modę i trend, jakim w ostatnich latach stało się podróżowanie, ale również z powodu bogacenia się społeczeństw, dzięki czemu mogą one prowadzić wysoce konsumpcyjny styl życia. Dobra i usługi turystyczne zaliczane są do dóbr wyższego rzędu, stąd przy wzroście dochodów konsumuje się ich zdecydowanie więcej. Zgodnie z Klasyfikacją Spożycia Indywidualnego według Celu (COICOP) wydatki gospodarstw domowych na restauracje i hotele, transport oraz rekreację i kulturę wykazują tendencję rosnącą (Milczarek, 2013, s. 65–78). Światowa Organizacja Turystyki (UNWTO) wskazuje, że turystyka generuje 10% światowego PKB oraz 7% globalnego eksportu. Na 11 zatrudnionych przynajmniej jedna osoba zatrudniona jest właśnie w tym sektorze. W zakresie eksportu usług, usługi turystyczne stanowią aż 30% (UNWTO, 2015).

Typologia funkcji turystyki wskazuje osiem podstawowych funkcji: wypoczynkową, zdrowotną, wychowawczą, edukacyjną (w tym edukację kulturową i kształtowanie świadomości ekologicznej), polityczną, etniczną, ekonomiczną oraz kształtowania przestrzeni (urbanizacyjna oraz kształtowania środowiska przyrodniczego) (Panasiuk, 2006, s. 23–34). Z racji tematyki niniejszej pracy szerzej omówiona zostanie jedynie funkcja ekonomiczna.

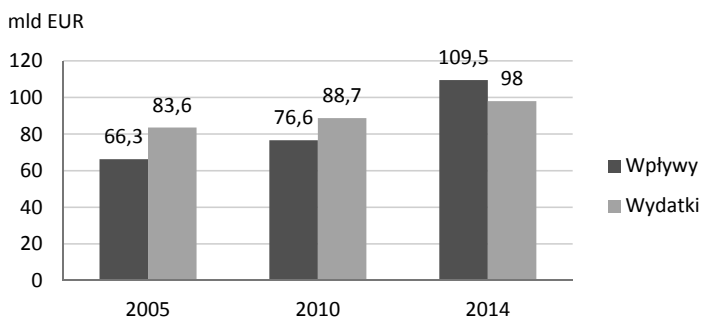
Ekonomiczne aspekty turystyki przejawiają się przede wszystkim w przepływach finansowych i rzeczowych, związanych z nabywaniem dóbr i usług turystycznych, czyli występuje swoista gra rynkowa popytu i podaży, także w inwestycjach w tej branży. Odnosi się to zarówno do usług noclegowych, gastronomicznych, transportowych, jak i sportowo-kulturalnych, ale również elementów środowiska naturalnego czy przestrzeni zurbanizowanych (Kachniewska, Nawrocka, 2012, s. 15). Turystyka nieodłącznie związana jest z napływem kapitału, dzięki czemu możliwa jest aktywizacja gospodarcza określonych regionów. Przyjazd turystów generuje zwiększone zyski miejscowych przedsiębiorców. Powstają nowe miejsca pracy, rosną dochody lokalnej społeczności, następuje poprawa dobrobytu, a tym samym zwiększają się też wpływy budżetowe z tytułu podatków. Ruch turystyczny wpływa na przepływ i podział zasobów finansowych. W wielu miejscach umożliwia on sfinansowanie działań zmierzających do zachowania i rozwoju walorów naturalnych i antropogenicznych. Dodatkowo turystyka pobudza koniunkturę przez kreowanie popytu i nowych miejsc pracy w innych sektorach gospodarki, na przykład w budownictwie czy rolnictwie (Panasiuk, 2006, s. 53).

2. Turystyka międzynarodowa w UE – wpływy i wydatki

Turystyka międzynarodowa obejmuje podróże prywatne, jak i służbowe, rezydentów danego kraju poza jego granice (turystyka wyjazdowa), jak i przyjazdy nie-rezydentów do danego kraju (turystyka przyjazdowa)¹. W zakresie wpływów i wydatków na turystykę międzynarodową w Unii Europejskiej zmiany na przestrzeni lat 2005–2014 ukazano na rysunku 1. Wyraźnie zarysowany jest trend rosnący zarówno w kwestii wpływów, jak i wydatków, które w kolejnych badanych latach są coraz wyższe, przy czym dynamika wzrostu dochodów jest zdecydowanie wyższa niż dynamika wzrostu wydatków. W roku 2005 oraz 2010 wydatki na dobra i usługi turystyczne obywateli UE przewyższały wpływy o kilkanaście milionów euro, jednak w 2014 roku wydatki były już niższe. Wpływy netto *in plus* wynosiły wówczas 11,5 mld euro.

Największe wpływy z tytułu turystyki w 2005 roku odnotowała Hiszpania w wysokości 38,6 mld euro, kolejno Francja – 35,4 mld euro, Włochy – 28,4 mld euro, Wielka Brytania – 24,7 mld euro i Niemcy – 23,4 mld euro (rys. 2). Prawie 10 lat później pierwsza piątka spośród krajów UE o największych dochodach z turystyki nie zmieniła się. Jedyne Zjednoczone Królestwo z 35,3 mld euro wyprzedziło słoneczną Italię, której wpływy wzrosły do poziomu 34,2 mld euro. Pierwsze miejsce w dalszym ciągu należało do Hiszpanii (49 mld euro), zaś drugie do Francji (43,3 mld euro).

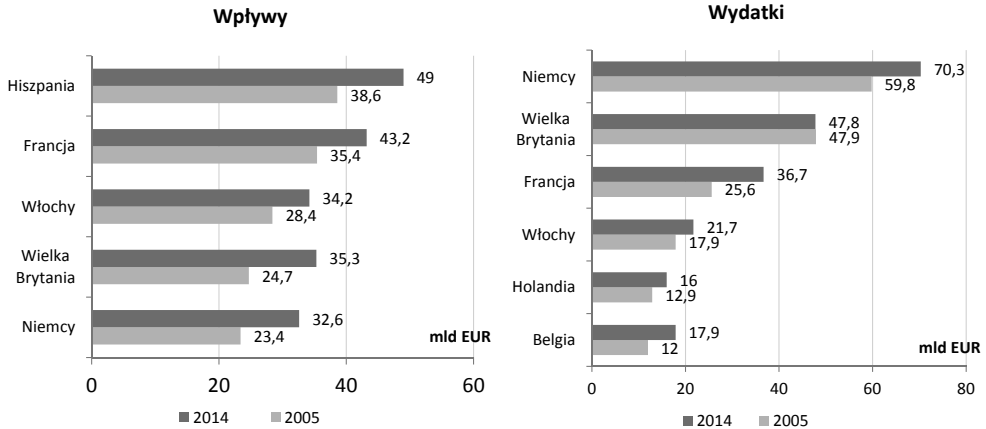
Rysunek 1. Wpływy i wydatki na turystykę w Unii Europejskiej (EU-28)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu.

¹ Istnieje jeszcze trzecia forma – turystyka krajowa – czyli podróże mieszkańców po własnym kraju.

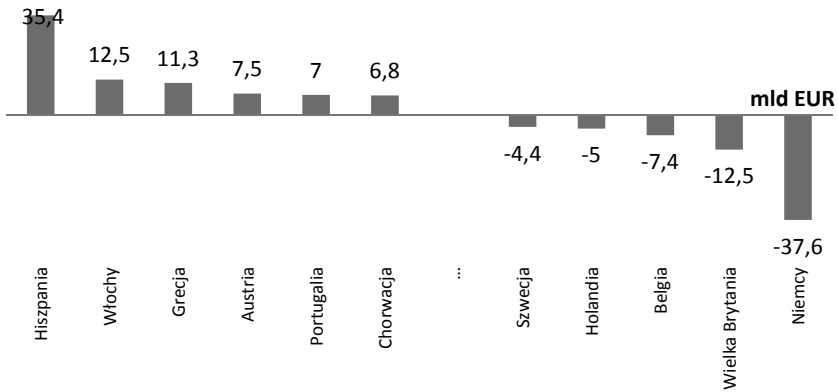
Rysunek 2. Największe wpływy i wydatki na turystykę wśród państw UE w latach 2005 i 2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu.

Analiza wydatków na turystykę wskazuje bardzo podobną grupę krajów o najwyższych kwotach. Zarówno w 2005, jak i 2014 roku najczęściej na podróże wydatkowali Niemcy, Brytyjczycy, Francuzi i Włosi (rys. 2). Pierwszą piątkę krajów w pierwszym badanym roku zamyka jednak Holandia, a w drugim Belgia. Stąd też, po zestawieniu wpływów i wydatków na turystykę w 2014 roku, wynik netto dla państw takich jak Niemcy, Wielka Brytania, Belgia i Holandia, był ujemny i kształtował się odpowiednio w sposób następujący: $-37,6$; $-12,5$; $-7,4$ oraz -5 mld euro (rys. 3). Duże znaczenie turystyki w Niemczech i Wielkiej Brytanii potwierdza również ich czołowa pozycja wśród państw europejskich w światowym zestawieniu nacji najczęściej podróżujących i najczęściej wydatkujących na ten cel. Oba kraje Europy wyprzedzają jedynie Chiny i USA (UNWTO, 2015).

Rysunek 3. Największe dodatnie i ujemne wpływy netto z turystyki w UE w roku 2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu.

Dodatnie wpływy netto z tytułu turystyki w 2014 roku odnotowano w 19 krajach unijnych, czyli zdecydowanej większości. Działalność turystyczną można zatem uznać za działalność dochodową, w mniejszym lub większym stopniu. W szczególności widoczne jest to w krajach posiadających rozbudowaną infrastrukturę turystyczną oraz warunki naturalne sprzyjające rozwojowi turystyki. Największe wpływy netto, w wysokości 35,4 mld euro, wystąpiły w Hiszpanii, dalej we Włoszech – 12,5 mld euro, Grecji – 11,3 mld euro, Austrii – 7,5 mld euro i Portugalii – 7 mld euro.

Polska na tle Unii Europejskiej nie wypada najgorzej. Pod względem wpływów w 2014 roku znajdowała się na 12. miejscu, a w kwestii wydatków na turystykę – na 11. Wpływy zwiększyły się z 5 mld euro w 2005 roku do prawie 8,5 mld euro w 2014 roku. Natomiast wydatki zwiększyły się odpowiednio z 4,5 do 6,7 mld euro. Wpływy netto na koniec badanego okresu stanowiły 1,7 mld euro, czyli ponad 7 mld zł.

3. Zatrudnienie w turystyce

Branżę turystyczną cechuje duża sezonowość, gdyż przede wszystkim w okresie letnim i zimowym obserwuje się wzmożony ruch turystyczny i dużo większy popyt na dobra i usługi z tego sektora. W związku z tym również zatrudnienie w turystyce ulega pewnym sezonowym wahaniom, jednak podejmowanych jest wiele dzia-

łań zmierzających do wykorzystania obiektów infrastruktury przez cały rok i kreuje się coraz to nowe potrzeby podróże wśród konsumentów. Na terenie Unii Europejskiej średnio co szósta osoba jest zatrudniona w turystyce, czyli nawet więcej, niż wskazuje ujęcie ogólnoswiatowe. Najwięcej miejsc pracy w sektorze tym wykazują Niemcy, Wielka Brytania i Hiszpania, pomimo tego, iż nie są to największe pod względem powierzchni kraje Unii. W 2015 roku było to odpowiednio: 5234 tys., 4293 tys. i 2901 tys. miejsc pracy (WTTC). Lepszym źródłem informacji o rynku pracy będzie jednak udział osób zatrudnionych w turystyce w zatrudnieniu ogółem, co w podziale na pięć grup przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Procentowy udział turystyki w całkowitym zatrudnieniu w 2015 roku

20–25%	15–20%	10–15%	5–10%	poniżej 5%
Chorwacja Cypr Grecja Malta	Austria Estonia Hiszpania Portugalia	Bułgaria Niemcy Węgry Włochy Szwecja Wielka Brytania	Belgia Czechy Dania Finlandia Francja Irlandia Łotwa Luksemburg Holandia Rumunia	Litwa Polska Słowacja

Źródło: opracowanie własne na podstawie WTTC.

W czterech krajach UE prawie co czwarty pracujący zatrudniony jest w turystyce. Są to Chorwacja, Cypr, Grecja i Malta, czyli kraje rejonu Morza Śródziemnego, o ciepłym klimacie i bogatych walorach turystycznych, których gospodarka w dużym stopniu bazuje na ruchu turystycznym. Na Malcie udział zatrudnionych w turystyce w ogólnym zatrudnieniu przekroczył w 2015 roku nawet 28%. W Grecji było to 23%, w Chorwacji 22%, a na Cyprze 20%. W Austrii, Estonii, Portugalii i Hiszpanii w turystyce zatrudnienie znajduje jedna z pięciu lub sześciu osób. Uogólniając, turystyka w 2015 roku tworzyła miejsca pracy dla ponad 10% ogółu zatrudnionych aż w 14 krajach Unii. W kolejnych 10 zatrudnienie w omawianym sektorze wahało się między 5 a 10%. Z punktu widzenia rynku pracy turystyka jest zatem ważnym „pracodawcą”.

W roku 2005 największe zatrudnienie w turystyce odnotowano w Chorwacji na poziomie 26,2%, a najmniejsze w Polsce 4,7%. Pięć lat później spośród krajów Unii dominowała Malta z 24,6%, a na ostatnim miejscu znalazła się Litwa – 4,3%. W roku 2015, ponownie na Malcie, obserwowano najwięcej miejsc pracy w turystyce w stosunku do ogółu – 28,8%, a najmniej w Polsce – 4,2%. Obserwowany w 2010 roku spadek dotyczył prawie całej Unii i był wynikiem kryzysu ekonomicznego 2008+, który zmusił do oszczędności, a tym samym ograniczenia podróży, całe europejskie społeczeństwa. Dynamika wzrostu była wówczas ujemna w 20 krajach, przy czym wzrosty odnotowane w pozostałych były względnie wysokie. W Irlandii na przykład zatrudnienie w turystyce wzrastało wówczas w tempie 11,6%, na Malcie 11,2%, w Portugalii 5,2% w stosunku rok do roku. W 2015 roku dynamika wzrostu była już w większości na terenie Unii dodatnia, ale kraje nie osiągnęły tempa wzrostu i samego poziomu zatrudnienia w branży z roku 2005. Przyczyniła się do tego nie tylko niestabilna sytuacja i zawirowania w sferze politycznej i ekonomicznej wybranych państw, ale też rosnąca popularność innych niż europejskie destynacji, takich jak Azja czy Ameryka Południowa.

4. Turystyka a PKB

Sektor, który generuje miliardowe wpływy i wydatki oraz tworzy liczne miejsca pracy, musi również mieć swój udział w tworzeniu PKB. Udział ten można rozpatrywać w sposób dwojaki, jako bezpośredni udział wyłącznie rynku dóbr i usług *stricto* związanych z turystyką, podróżami lub jako udział łączny turystyki i branż współpracujących, powiązanych. Procentowy udział samej turystyki oraz turystyki w szerszym znaczeniu w PKB poszczególnych państw UE przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Procentowy udział turystyki w PKB

Kraj	Wkład bezpośredni			Wkład całkowity		
	2005	2010	2015	2005	2010	2015
1	2	3	4	5	6	7
Austria	5,34	5,33	5,47	15,77	14,92	15,17
Belgia	2,36	2,15	2,46	6,37	5,61	6,12
Bułgaria	6,78	3,97	3,30	24,88	14,45	12,13
Chorwacja	9,71	8,41	10,11	24,49	20,37	23,25

1	2	3	4	5	6	7
Cypr	7,27	4,94	6,37	22,51	14,68	19,32
Czechy	3,22	2,83	2,53	9,46	8,40	7,69
Dania	2,04	1,82	2,02	6,88	6,56	6,86
Estonia	4,05	3,44	3,89	16,11	13,58	15,46
Finlandia	2,41	2,06	2,07	7,04	6,12	6,26
Francja	3,67	3,54	3,68	9,54	8,98	9,13
Grecja	5,81	5,45	7,55	16,66	15,53	18,50
Hiszpania	5,65	5,17	5,75	16,46	14,68	16,05
Holandia	2,17	1,71	1,85	6,60	5,29	5,45
Irlandia	1,77	1,90	2,16	7,02	7,26	8,11
Litwa	2,38	1,50	1,65	6,64	4,16	4,49
Luksemburg	1,84	1,98	1,78	4,09	4,32	5,11
Łotwa	3,03	3,82	4,07	7,22	8,08	9,05
Malta	12,34	12,41	15,08	24,33	23,78	27,67
Niemcy	4,18	3,88	3,90	10,07	9,15	8,93
Polska	1,85	1,64	1,68	4,95	4,39	4,34
Portugalia	4,73	4,85	6,36	13,40	13,96	16,43
Rumunia	1,85	1,17	1,32	6,22	4,86	5,05
Słowacja	1,78	2,35	2,35	4,93	6,26	6,11
Szwecja	2,20	2,31	2,49	8,65	9,01	9,64
Węgry	3,88	4,09	4,05	10,85	10,88	10,37
Wielka Brytania	3,66	3,22	3,68	11,63	9,68	11,19
Włochy	4,26	3,80	4,20	10,96	9,75	10,24

Źródło: WTTC.

W zawężonym zakresie, kiedy rozpatruje się wyłącznie elementy ściśle związane z gospodarką turystyczną, jej wkład w PKB wahał się w 2005 roku między 1,76% dla Irlandii a 12,3% dla Malty. W roku 2015 było to 1,32% dla Rumunii i 15,08% dla Malty. Największy udział wykazały kraje typowo turystyczne, takie jak Malta, Chorwacja (10,11%), Grecja (7,55%), Cypr (6,37%), Portugalia (6,36%), Hiszpania (5,75%) i Austria (5,46%). Patrząc na całkowity udział turystyki w szerszym ujęciu, generowała ona w 2005 roku od 4,08% PKB w Luksemburgu do 24,88% PKB w Bułgarii. W roku 2015 było to 4,34% dla Polski do 27,67% na Malcie. Poza Maltą wysoki udział turystyki w PKB zaobserwowano też w Chorwacji (23,25%), na Cyprze (19,32), w Grecji (18,5%), Portugalii (16,43%) oraz Hiszpanii (16,05%). Reasumując, całościowe ujęcie sektora wskazuje na około dwu- lub nawet trzykrotnie większy wkład w PKB niż w przypadku ujęcie zawężonego. Turystyka może zatem generować nawet 1/4 PKB, choć w większości krajów Wspólnoty jej udział wynosi 8–16%.

Podsumowanie

Rozpatrując znaczenie ekonomiczne turystyki, dane potwierdzają, iż jest to sektor gospodarczo istotny. Branża nie tylko generuje część produktu krajowego, ale także tworzy liczne miejsca pracy, przyczyniając się tym samym do kształtowania dobrobytu. Im większe walory turystyczne posiada dany kraj, im lepszy panuje w nim klimat lub ma korzystniejsze położenie (m.in. w basenie Morza Śródziemnego lub w Alpach), tym większy ruch turystyczny i większe płynące z niego korzyści. Kraje takie, jak Malta, Chorwacja, Hiszpania, Grecja, Cypr czy Portugalia, opierają swoją gospodarkę w dużym stopniu na turystyce i przyjezdnych podróżnych, w związku z czym obserwuje się tam wyższe zatrudnienie w turystyce i większy jej udział w PKB niż w innych krajach UE. Dodatkowo dostrzegalna jest pewna korelacja. W krajach o dużym udziale turystyki w zatrudnieniu ogółem automatycznie duży jest też jej udział w PKB. Nieco inaczej wygląda to w kwestii wpływów i wydatków, gdzie kraje o największym udziale turystyki w zatrudnieniu i PKB wcale nie osiągnęły największych wpływów z turystyki. Generują one, owszem, dodatnie wpływy netto z turystyki, nawet jedne z wyższych, jednak czołówka tych państw nie do końca się pokrywa. Pozostałe kraje Unii nie odnoszą tak dużych korzyści z turystyki, generując mniejsze, większe lub nawet ujemne dochody netto (Niemcy, Wielka Brytania), jednak turystyka w pewnej części przyczynia się do tworzenia ich PKB, a także zapewnia sporą ilość miejsc pracy, więc jej pozytywne oddziaływanie jest odczuwalne.

Literatura

- Eurostat. Pobrano z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Travel_receipts_and_expenditure_in_balance_of_payments,_2010%E2%80%9314_YB16.png; http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Travel_receipts_and_expenditure_in_balance_of_payments,_2005%E2%80%9313_YB15-fr.png&oldid=219961 (26.07.2016).
- Kachniewska, M., Nawrocka, E. (2012). Turystyka jako przedmiot badań ekonomicznych. W: M. Kachniewska, E. Nawrocka, A. Niezgoda, A. Pawlicz (red.), *Rynek turystyczny. Ekonomiczne zagadnienia turystyki* (s. 15–30). Warszawa: Wolters Kluwer.

- Milczarek, A. (2013). Spożycie indywidualne gospodarstw domowych w Polsce na tle wybranych krajów Europy i świata. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 758. Problemy Współczesnej Ekonomii, 32*, 65–78.
- Nawrocka, E. (2011). Kierunki rozwoju gospodarki turystycznej w Polsce w świetle współczesnych teorii wzrostu gospodarczego i rozwoju. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 627. Ekonomiczne Problemy Turystyki, 16*, 25–40.
- Panasiuk, A. (2006). *Ekonomika turystyki*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE nr 692/2011 z dnia 6 lipca 2011 r. w sprawie europejskiej statystyki w dziedzinie turystyki, DZ. Urz. UE 22.07.2011, L 192/19.
- UNWTO (2015). *Tourism Highlights, 2015 Edition*. Pobrano z: <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284418145> (29.01.2017).
- WTTC. Pobrano z: <http://www.wttc.org/datagateway/> (6.08.2016).

ECONOMIC IMPORTANCE OF TOURISM IN THE EUROPEAN UNION

Abstract

The development and enrichment of societies and open borders allow people to move freely around the globe. Thanks to this dynamically developing grows widely understood tourism, which is an important sector in the economy, significantly affecting the individual national parts of economies. The main aim of this work is to identify areas the positive impact of tourism on the economies of the European Union. Analysis of the selected four key aspects: income and expenditure on tourism in selected countries, the contribution of tourism to GDP, share of tourism and industries cooperating in GDP and employment. By using statistical data and indicators of dynamics, the evaluation of the economic importance of tourism in the EU was made.

Translated by Aleksandra Milczarek

Keywords: tourism, tourism receipts, tourism expenditure, employment in tourism, GDP

JEL codes: L83, Z3